

DEN FÖRLORADE FADERN

Docent Folke T. Olofsson

Det klagas i samhället över frånvarande fäder. Det verkar som om polletten äntligen trillat ner lite varstans längs åsiktskorridoren att det är viktigt med män, fäder och manliga förebilder. I en artikel (SvD 2022-09-03) skriver Anders Q. Björkman med anledning av en nyligen publicerad bok med titeln *Mitt ibland oss*, av Evin Cetin och Jens Liljestrand:

”Var är papporna? Frågorna brukar ställas när ämnet gängkriminella – barn som börjar som springpojkar med knarkleveranser, med tiden blir unga män som övergår till att själva basa över ”affärsverksamheten”. Personer vars liv inte sällan släcks av en kula i pannan i tidig ålder”.

Så långt frågans *Sitz im Leben*, beskrivningen av sammanhanget. I artikeln går han så vidare med att själv besvara frågan genom att konstatera:

”Svaret är att det inte finns några pappor. I alla fall inte för de unga brottslingarna som [författaren] samtalar med i ”Mitt ibland oss”. Var och en av dessa fäder har antingen dött, övergett familjen eller skilt sig och skaffat en ny familj”.

Klartext! Var finns fäderna som ger unga män sunda förebilder i manlighet, ansvarstagande och som sätter upp goda gränser. Var är fäderna? Papporna? Frågan gäller inte bara gängkriminaliteten och i utanförskapsområdena även om den är akut där. Frågan gäller i samhället i stort.¹ Och inte minst gäller det kyrkorna. Fäderna finns i alla fall inte där, inte i gudstjänsterna. Inte heller i de allt mer förekommande ”kyrkliga” verksamheterna och eventen. Kanske med undantag för soppluncher för daglediga och pensionärer samt i de förtroendevaldas olika församlingar.

¹ För att inte lägga sten på en redan tung börda skall det också påpekas att det finns män som inte vill något hellre än att vara fäder för sina barn men som genom vårdnadstvister förhindras att utöva sitt faderskap.

Könskriget, faderskapet, skapelseordningen och kyrkan

Är det fult att vara man? Vad är det att vara man överhuvudtaget? Varför väcker Jordan Petersons tankar om manlighet sådan anklagning bland unga män världen över. Är det för att det blir trängre för männen i samtiden? Man behöver inte gå så långt som att hålla med om Alexander Bard när han talar om könskriget, eller ta avstånd från extremfeministernas uppfattning att varje man är en presumtiv våldtäktsman.

Men ändå. Att många unga pojkar halkar efter i skolan, det är ett faktum (och det inte bara i Sverige), att många av de unga pojkarna stannar kvar på "vischan", att de inte kommer vidare, har svårt att hitta jobb (därför att de gamla vanliga industrijobben som en gång fanns på orten inte längre existerar), medan flickorna flyttar till stan; det går framåt, uppåt för flickorna, de får bättre betyg och går vidare till universitet och högskolor, där de snart är i majoritet i flera populära ämnen. De tar examina, får attraktiva jobb och tjänster (ofta med rätt vaga titlar och arbetsområden, ofta inom den offentliga, statliga eller kommunala sektorn). Nu är det mer än "varannan damernas".

Männen får i många fall se sig förbisprungna, utkonkurrerade och i minoritet utom i de traditionellt mest manliga professionerna. Dessutom hittar de ingen att dejta för de utbildade kvinnorna vill inte dejta "nedåt". Ofrivilligt celibatära, snusande, tatuerade, mekar de med och kör sina EPA-traktorer, dricker öl och röstar mörkblått om inte svart. Och de unga kvinnorna med utbildning och akademisk examen röstar i stor utsträckning rött, ljusrött eller grönt, är ytterst hållbarhets- och miljömedvetna, upplever flygskam och köttskam, är engagerade för Metoo, BLM, Woke, Pride och i namn av antirasism hatar Sverigedemokraterna samt förstås präster och borgerliga vigselförrättare som inte viger samkönade par.

Får man ta ut svängarna så? Ja, det får man, och det är både tillåtet och berättigat, eftersom det gäller ett legitimt och allvarligt ärende. Om man inte vill använda ordet könskrig, duger det bra med polarisering, ty det är exakt vad som håller på att ske i dagens svenska samhälle.

Å ena sidan mellan dem som tror att det finns en *basic design*, en grundläggande komplementär (kompletterande) och komplementär

(”komplimanggivande”)² polaritet, man och kvinna, X-och Y-kromosomer, och å andra sidan de som anser att allt som har med ”man” och ”kvinna” att göra är sociala, ekonomiska, maktbetingade konstruktioner. Vad en konstruktivistisk grundsyn får för konsekvenser i jämförelse med en skapelsegiven (om man nu benämner den så) eller essentiell syn är inte svårt att inse. Uppenbart blir det i synen på mannen, mansrollen som det brukar kallas (för det är det saken gäller här), dvs vad det innebär att vara man, av mankön.

För att starta från det essentiella och sociala i dess mest grundläggande form: en man är alltid en son; han har en biologisk avlare, en fader, som i bästa fall är en god fader, fostrare och förebild. Han kan själv bli fader, om han inte redan är det. Varje dygn producerar hans kropp miljontals sädesceller som skulle kunna ge upphov till näst intill en kontinent av nya söner och döttrar. En man är alltid son och är och kan bli far. Det är odisputabla hårda biologiska fakta.

Men det är trångt för fadern. Fader – ett pålitligt skällsord i den i polariseringens allestädes närvarande diskursen om makt. För det gäller alltid makt. Patriarkatet, faders- och mansväldet. Störta det! Nu genast! Med detsamma! Vi kan emellertid lämna det politiska därhän och vända blicken mot det livåskådningsmässiga, mot det religiösa, mot det kristna, mot det kyrkliga. Där finns tillräckligt och blir över.

Det har också blivit trångt för den himmelske fadern. Under de senaste decennierna har det funnits en uttalad ambition att gå samtiden till mötes och ur det liturgiska språket rensa ut det manliga, faderliga, hierarkiska för en mer jämställd, könsneutral, inklusiv värld genom ett annorlunda språk. Vi skall väl inte projicera det alltför mänskliga på det gudomliga, heter det. Manligt och kvinnligt, moderligt och faderligt, liksom kön, är ju för övrigt som alla vet bara konstruktioner, präglade av sin tid och dess fördomar, dess orättvisor och maktförhållanden. Och det skall det ändras på. Så nedtonas den himmelske Fadern i liturgin, i bönerna, i psalmerna! Utom på några alltför välkända, traditionella ställen; där behålls *Vår Fader* som ett alternativ. Än så länge.

² Gud blir man i Jesus Kristus. Därmed diskrimineras kvinnor men mannen får en komplimang. Gud har en Moder och föds in i världen av Maria, Gudaförderskan. Därmed diskrimineras mannen medan kvinnan får en komplimang, Detta är ett led i den gudomliga könsdiskrimineringen liksom även ett led i den ömsevisa komplimenteringen av vardera könet: Gud som man född av kvinna. När detta faktum betraktas tillsammans kommer tydligt den gudomligt avsedda komplementariteten till synes: det som kännetecknar mannen respektive kvinnan utgör varandras komplement, kompletterar och fulländar varandra i en komplimentär, komplementär harmonisk enhet.

Faderskapet som skapelseordning, uppenbarat och bekräftat i och genom Treenigheten

Som en himmelsk blixtnedslår då Paulusordet ned i denna samtida ideologiska kökknemödding: "Fördenskull böjer jag mina knän för Fadern – honom från vilken allt vad fader heter i himmelen och på jorden har sitt namn" (Ef 3:14,15). Ursprunget och normen för allt vad jordiskt faderskap heter är alltså något före och utanför det mänskliga! Och innan den blixten slår ned så har det funnits ett rejält åskmuller från Gamla Testamentet, nämligen det som är basen för all tro och allt förtroende för *the basic design*: "Och GUD skapade människan till sin avbild, till GUDs avbild skapade han henne, till man och kvinna, skapade han dem" (Gen 1:26). Detta är en utsaga som må kännas eller bedömas som irrelevant i samtidens diskurs, vilken är bestämd av ateistiska eller agnostiska förutsättningar, något som omöjliggör en seriös flerperspektivisk diskussion, men som för den kristne, och för många som accepterar en grundläggande design i det förhandenvarande är högst informationsbärande: det finns ett *logos*, en grundläggande ordning. För den kristne talar det givna ett tydligt språk om en Skapare genom *designen*, och detta blir än tydligare genom det som kallas *uppenbarelsen*, dvs det som Gud låter människan veta. Uppenbarelsen fyller i skapelseverkets konturer och gör dem tydligare. Dessutom läggs genom uppenbarelsen till något nytt. Det är detta som sker med Paulusordet i det citerade Efesierbrevet.

Det är således inte människan som är alltings mått när det gäller faderskap utan Gud, Skaparen. Det är inte så att vi projicerar våra idéer och föreställningar om faderskap på det gudomliga och kallar det "ovetbara livsmysteriet" för fader, när vi lika gärna kunde kalla det för moder, eller Gustav Nilsson från Kramfors. Redan i det mänskliga faderskapet, som ju gäller för alla alltid där det finns människor, i den ordningen har Gud uppenbarat något av sig själv. Det finns där redan i den naturliga uppenbarelsen i skapelsen tillgängligt för alla människor. Det finns således en ordning att upptäcka.

Kristen tro har mer att säga. Faderskapet är inte bara en skapelseordning enligt modellen *trust the basic design*. Det ligger djupare än så. Faderskapet är grundat i Guds eget väsen som evig Fader till den evige Sonen. Vi bekänner Gud såsom Fader och Skapare i den nicenska och apostoliska trosbekännelserna. Det är värt att lägga märke till ordningen i den nicenska trosbekännelsen. Först kommer bekännelsen till en enda Gud. Gud i allmänhet som i andra religioner. Det kan vi ha gemensamt. Man skulle vänta sig att det omedelbart skulle

kvalificeras som Gud Skaparen, vilket ju faller sig rätt naturligt: det finns en Gud, det finns en värld, alltså är det andra som kan sägas om denna Gud är att den Guden är Skapare i någon mening. Men nu är det i trosbekännelsen så, att omedelbart efter den allmänna utsagan och bekännelsen till den ende Guden, följer bekännelsen till Fadern. Den Gud som bekänns är först och främst Fader, och det är något som kan vara förberett genom skapelseordningarna, familjerelationerna, men det är ändå något som läggs till, uppenbaras. Först därefter kommer således bekännelsen till Skaparen av himmel och jord, av allt vad synligt och osynligt är, dvs allt, universum. Gud uppenbarar sig och benämns som Fader!

Det är ändå inte bara en bekännelse till Gud som fader i allmänhet, alltings upphov och uppehållare, eller för den delen, neologins Allfader. Trosbekännelsen fortsätter omedelbart med en bekännelse om Sonen "född av Fadern före all tid, [...], född och icke skapad av samma väsen som Fadern". Här återfinns det avgörande skälet till att vi talar om Gud Fader. Om man har problem med det, då har man problem med själv hjärtpunkten i den kristna tron och uppenbarelsen: Jesus som Guds Son, den Andra Personen i den Heliga Treenigheten.

Att Fadern *föder* Sonen är anmärkningsvärt vad gäller språkbruket; fader *föder* inte söner – det gör mödrar. Är Gud Fadern således något slags gudomlig hermafrodit, eller något bortom kön? Förklaringen är enkel och sublim. Den närmaste, intimaste och innerligaste relation mellan två varelser är födelsen. Här är det inte frågan om det filosofiskt, metafysiska språket i substanskategorier (det kommer i den andra artikeln: *homoousios*). Här gäller det det enkla poetiska, allom begripliga för det ändå obegripliga. Det utsägliga, det som förlorar sig i det gudomliga ljuset dit ingen mänsklig blick eller tanke kan tränga och det inget mänsklig öga uthärdar att se, den för förnuftet outgrundliga eviga förbindelsen mellan Fadern och Sonen, liksom själva ursprunget, beskrivs med de oerhörda orden "född av Fadern före all tid".

Den evige Sonen är således den som i tiden såsom den inkarnerade Människosonen uppenbarar Guds *namn* och Guds *väsen*. Att tala om Guds väsen är alltid prekärt, egentligen omöjligt. Det gudomliga ljuset förblindande och förtärande! Guds helighet och outgrundlighet är större och väldigare än det kosmos som vi kan ana i dess svindlande utsträckning och ofattbara ålder, och ändå vågar vi säga något om Gud, Guds namn och Guds väsen, dvs *vem* Gud är. Det kan inte nog betonas att det sker genom Guds egen uppenbarelse av sig själv i Sonen. Den Heliga skrift vittnar om detta, och kyrkan teologi och liturgi försöker

kläda detta mysterium, denna dyrbara uppenbarelse, i ord. I en nattvardsbön i Svenska kyrkan uttrycks detta på ett pregnant sätt när prästen i prefationen sjunger: "av honom [din Son, vår Frälsare] lär vi *ditt namn som är FADER*, och ser i honom *ditt väsen som är KÄRLEK*". Guds väsen förblir blir i en mening alltid oåtkomligt för människan, vilket den apofatiska teologin påminner oss om, men vi törs ändå hävda att Guds egen uppenbarelse av sitt väsen genom Sonen är sann och verklig: Gud luras inte. Vad vi vet om Guds väsen det är att det är kärlek, inget annat. Så mycket har Gud själv låtit oss veta. Det finns ingen annan Gud bakom Gud, något slags *Deus absconditus*, en dold Gud som är helt annolunda. Se Jesus! Se Fadern!

Det är först genom Jesus Kristus, Guds människoblivande, Guds eget inträdande i mänsklig gestalt i sin egen skapelse, som vi får rätt perspektiv på Guds faderskap sett i förhållande till det mänskliga. Och som en konsekvens av det: det mänskliga faderskapet i dess djup och dess fullhet. Varje man har en far (i allmän mening), och det även om han inte har haft en far (i god mening). Han är resultatet av en mans sädescell, en av miljoner, som sammansmält med en kvinnas enda äggcell. Varje man kan i princip bli far och står under kallelsen att bli det. Varje man, son, står därför under den gudomliga skapelse-välsignelsen (Gen 1:28). Varje man står också under "lagen" att vara make och fader (Gen 2:24).

Vad det innehållsmässigt innebär att vara fader framgår tydligt i psaltarordet: "Såsom en fader förbarma sig över barnen, så förbarmar sig Gud över dem som frukta honom" (Ps 103:13), eller som det står i annan översättning "visar ömhet mot barnen". Där det finns ömhet, där finns det kärlek, och det är i denna kärlek som faderskapets essens återfinns. I Jesu undervisning lyser liknelsen om den förlorade sonens fader med en särskild strålgans. Det är sådan fäder vi och världen behöver, och det är sådana fäder som den himmelske fadern vill att vi jordiska fäder skall vara.

Faderskapet som Guds väg till mannen

Att bli far, att vara fader, är alltså en kallelse grundad i själva skapelsen, i mannens vara som man. Och detta vare sig han tror på Gud eller inte. Det tillhör tillvarons *basic design*. Det är bara för en man att naken betrakta sig i spegeln. Eller kolla varje cell i en mans kropp. Att detta att vara man också är också något som i hög grad existerar under fallets

villkor med allt vad det innebär av söndrighet och synd är något som aldrig får glömmas. Om frälsningen och helgelsen gäller något, så gäller det i synnerhet mansidentiteten, liksom mannens förmåga att bli och vara fader.

Redan på skapelseplanet kan god vilja fungera för en man att vara en god fader. Det är Guds skapelsenåd. Det är något som människor av god vilja kan åstadkomma. Och det är bara att tacka Gud för det.

Här öppnar sig en stor möjlighet för mission och evangelisation. Inte i meningen en ny marknad eller möjlighet för en kyrka på reträtt med vikande siffror. Inte alls. Men en konstruktiv möjlighet och en befrielse för mannen i dag. Helt sakligt.

Att bejaka sin manlighet, att vara karl, innebär inte att sprida sin säd för alla vindar. Dejta och ligga till höger och vänster. Det är en mans hedersplikt att respektera den kvinna han dejtar som om hon skulle kunna bli mor till deras gemensamma barn. Det innebär att ta ansvar för sin sexualitet och räkna med att även en tillfällig sexuell kontakt kan leda till en graviditet, till ett faderskap – i alla fall i princip. Detta även om preventivmedel förändrat förutsättningarna. Varje man borde tänka sig för om den kvinna han kanske träffar tillfälligtvis och inleder en sexuell relation med är den som han vill ha ett barn tillsammans med, ett barn som han vill bli fader till och vara fader för. Att ansvarigt och medvetet förvalta sitt möjliga faderskap – det är en mans kallelse och plikt. Det är manligt att ta ansvar för ett liv för livet!

Gång på gång bekräftas hur män har upplevt sitt faderskap som något existentiellt omtumlande och livsfördjupande: "det största som skett i mitt liv", "när jag hör de lugna andetagerna av min son när han håller på att somna, då finns det inget finare i livet!" Denna erfarenhet skall lyftas fram! Kyrkan skall sakligt och ödmjukt visa på att faderserfarenheten "är granne med Gud", att just faderskapet kan vara Guds väg till svenska män i dag. Vill du veta vem Gud är och vad Gud vill dig och med dig, börja i ditt eget faderskap!

Också förfärliga erfarenheter av usla, frånvarande, svikande, misshandlande fäder, sådana som inte ens förtjänar namnet, också sådana sår kan läkas. Antingen genom att själv bli den gode fader man inte hade. Eller att få en läkande djuperfarenhet av den himmelske fadern. Eller varför inte av båda.

De frånvarande männen, mannen i kyrkan och prästen

Männen och kyrkan då - för att återvända till detta ämne? De frånvarande männen i gudstjänsten? De saknade fäderna? Om nu detta att kunna bli fader, bli det och vara det, ligger i mannens vara som man, borde då inte kyrkolivet, gudstjänsten, en normal högmässa i en svensk kyrka, spegla och förstärka detta i stället för att fördunkla detta faktum? Att upptäcka, fördjupas och förstärkas i det, men också få hjälp och förlåtelse för tillkortakommanden, synder och inte minst skam och skuld? Liksom lindring för smärta och läkedom för sår. Jo naturligtvis.

Om man anser den kristna tron i huvudsak vara en ideologi, ett budskap, ett teologiskt program, ett engagemang ("alla människors lika värde" eller "*die Sache Jesu geht weiter*") eller en teologisk dogm med vilket kyrkan föregivet står och faller (e.g. "rättfärdiggörelsen av tro"- vilket är utmärkt i och för sig), då spelar det ingen roll vem som proklamerar, levererar eller serverar. Allt är en funktion eller ett redskap för budskapet - en av olika faktorer betingad konstruktion. Så kan prästrollen förstås och prästämbetet definieras.

Om man däremot tror att det finns inre ett samband mellan det som *syns* och det som *är*, blir det inte oviktigt vem som står i liturgins synliga centrum: i synnerhet vid nattvardsfirandet. Är det en moder eller en fader? Eller något annat? Om vi tror att Gud uppenbarat sig som evig Fader till den evige Sonen borde det vara följdriktigt och adekvat att celebranten, prästen eller biskopen, är man, dvs av manligt kön, i en *ikonisk fadersrepresentation*.

När en präst iklädd liturgiska kläder, alba, stola, mässhake, firar Herrens måltid ikläder han sig den synliga rollen att göra som en gång Jesus Kristus gjorde; i mening står han i Kristi stad och ställe, *alter Christus*. Prästen representerar i det han säger och gör Kristus själv, naturligtvis utan anspråk på att vara identisk med Kristus. Det vore absurt. Men såsom Fadern sänder Sonen i världen och såsom Kristus utsänder apostlarna, så är prästen delaktig i denna sändning och det uppdrag som han fått förmedlad genom sin vigning av apostlarnas efterföljare, biskoparna, i hans fall vigningsbiskopen. I den meningen kan prästen sägas representera Fadern genom Sonen genom själva sändningen. Men representationen innebär också att såsom Jesus Kristus är Faderns evige Son, Guds väsens avbild, ikon, är prästen inte bara representerande Sonen i det att han gör och säger det Sonen sade och gjorde vid nattvardens instiftande, utan han representerar också ytterst Sonens Fader. Den som ser Sonen ser ytterst Fadern. Jesus hänvisar hela

tiden till Fadern. Den till vilken hela handlingen i nattvarden riktar sig är inte Sonen utan till Fadern. Det gamla mönstret som redan finns så tydligt hos Ireneus upprepar sig så tydligt: i Anden genom Sonen till Fadern.

Nyckelordet i förståelsen av representationen är det "ikoniska", vilket ju betyder avbildande, dvs det som ger en bild av något. Ikonisk måste dock förstås i ikonernas mening. En ikon är en bild målad på trä, ett ting, men dess betydelse ligger i att bilden blir genomskinlig och refererar till det bilden föreställer. I sig är ikonen trä och färg, men den är också i sin genomskinlighet ett "interface" mellan himmel och jord, Gud och människa. Den vördnad en ikon visas refererar till det vördade objektet självt. I analogi med detta kan den ikoniska representationen i kyrkans ämbete förstås.

Prästämberet är i Svenska kyrkan inte ett sakrament, men det har dock en sakramental karaktär i den meningen att det "jordiska elementet" i prästämbetet utgörs av mannens manlighet, "faderlighet", som ju är en ikonisk representation av Sonen men ytterst av Fadern från vilket allt vad fader i himmelen och på jorden har sitt namn. Representationen innebär inte att prästen gör Fadern närvarande, det ligger inte på det planet, eftersom att det vore att antasta Guds suveränitet, men skall snarare förstås om en konkretiserande illustration såsom brödet och vinet och vattnet utsäger något om näring och rening.

Det kan således inte vara likgiltigt vem som presiderar vid firandet av Herrens måltid, som ju är fokuspunkten i mötet mellan himmel och jord, mellan det synliga och det osynliga, eftersom detta formar gudsbilden. Det finns en Kristusrepresentation i prästämbetet, det är ovedersägligt, och har varit ämnet för mycken teologisk reflexion och diskussion (inte alltid så sund och sakenlig), men denna Kristusrepresentation måste således ovillkorligen föras ett steg vidare: den är djupast sett en *Faders*-representation. Den som ser Sonen, ser Fadern, eftersom Sonen är Faderns ikon.

Att präster kallas för "fader" är därför något teologiskt djupt meningsfullt. I den meningen ligger det således något sakramentalt i Andens ämbete, även om inte prästämbetet i Svenska kyrkan räknas som ett av de sju sakramenten. Utan att driva saken för långt skulle mannens "faderlighet" i detta sammanhang alltså kunna betraktas i analogi med sakramentens jordiska element.

Det finns anledning att tro att där det finns en Fader och "fäder" i kyrkan, där finns det också fäder, pappor, i kyrkan och församlingen. Och där det finns fäder, där finns det också mödrar som i en familj (vilket är ämnet för en annan framställning i vilken Guds Moder, Gudföderskan, måste stå i centrum). Att detta resonemang på intet sätt komprometterar eller undantränger Kristi närvaro i elementen behöver väl knappast sägas. Celebranten står inte i vägen för den Närvarande Kristus men är en del i den eukaristiska närvarons fullhet.

Nattvarden är en måltid, inte ett drama eller skådespel för en publik där celebranten fungerar som huvudaktör, även om nattvarden kan ses som en del i ett större frälsningshistoriskt dramatiskt skeende. Prästen läser instiftelseorden över brödet och vinet och bjuder in församlingen att delta i måltiden, att äta och dricka tillsammans, som en gång israeliterna firade befrielsens måltid vid uttåget från Egypten. Nattvarden, eukaristin förutsätter alltid en gemenskap samlad till måltid. När prästen som en ikonisk representant för den himmelske Fadern inbjuder är det familjen, barnen, han bjuder in till måltiden. Där det finns en fader där finns det barn. Sålunda är alltid fadersämbetet, prästen och biskopen förbunden med ett hungrigt folk, kyrkan. Det existerar inget ämbete där det inte finns en församling, en kyrka. Frilansade präster eller biskopar utan församlingar är en nullitet, oavsett vilka vinningar de åberopar för sin legitimitet eller sitt ämbetes validitet. Där det finns en firande församling finns det en firande präst eller biskop, och där biskopen eller prästen firar gudstjänst, där finns det en församling. Det är där kyrkan finns - en gemenskap omkring Ordet, Dopets bad och Nattvardsbordet.

Frågan som blivit en "ickefråga" som ändå måste besvaras

En allvarliga fråga som i detta sammanhang måste ställas är, huruvida icke Svenska kyrkan varit med om att försvaga eller rent av utplåna den positiva auktoritet som ligger i ett gudomligt inspirerat faderskap. Detta genom att svepas med av den våg som suddar ut gränserna mellan manligt och kvinnligt, faderligt och moderligt, för ett föregivet neutralt mänskligt, samtidigt som ett klart polärt förhållande paradoxalt bibehålls mellan det manliga och det kvinnliga (vilket bevisas i de s.k. könskorrigeringarna som ju sker från något bestämt till något annat bestämt). Detta gäller också maktförhållanden. Blir inte en sund fungerande fadersauktoritet synlig i en sund synlig samhälls-auktoritet: goda fäder lika med ett gott samhälle. Visar inte samhället på skadorna

av de frånvarande fäderna, och efterlyser och ropar inte samhället efter fäder med en god faderlig auktoritet? Och kyrkan? Vad säger den? Hade och har den inte något viktigt att säga?

Svenska kyrkan framträder alltmer som en kvinnokyrka med kvinnor för kvinnor med fler kvinnor i alla sammanhang och på alla nivåer. Ett besök i en vanligt kyrka med ett genomgående av listan över de anställda från präster till kanslipersonal, liksom en räkning av de personer man möter i församlingslokalerna samt läsningen av församlingsbladet, motsäger inte, utan snarare förstärker intrycket. Ett besök i en högmässa, i den mån det överhuvudtaget firas en sådan, bekräftar också oftast bilden av kvinnokyrkan.

Majoriteten av dem som nu prästvigs är kvinnor liksom de som studerar teologi. Det är väl bara positivt med alla engagerade kvinnor och ett ämne för tacksamhet och tacksägelse, ingen vill väl förneka och kritisera detta, men det måste också vara tillåtet att ställa frågan vad män och unga pojkar får för förebilder om de bara möter kvinnor? Är kyrkan och kristen tro bara en kvinnosak, en tjejgrej? *Kinder, Küche, Kirche!* En kvinnovärld från dagis till kyrkan! Vård- och omsorgssektorn! Var finns männen? Var finns fäderna? Var hittar unga pojkar den förebild och form som de skall gå in under och formas av: den gode Fadern från vilken allt vad fader heter i himmelen och på jorden har sitt namn. Var finns männen? Militärtjänsten med den allmänna värnplikten? Det var förr. I idrottssammanhang? Ja, kanske. De kriminella gängerna och de kriminella nätverken? Det verkar i alla fall inte primärt att vara i Svenska kyrkan. Tyvärr. Kommer det till slut att bli islam som tar hem spelet om de svenska männen?

Den uppenbarade Fadern och Sonen men modern och dottern då?

Finns det då inte en risk med det myckna talet om Fader och Son att kvinnan, modern, dottern kommer i skymundan, rent av förtigs? Om så sker är något mycket och allvarligt fel. Det första som sägs om människan enligt det bibliska budskapet är att Gud skapat människan, till sin avbild, till man och kvinna. En man kan representera en kvinna som människa och omvänt. Som en man är son och kan bli fader, liksom broder, är varje kvinna dotter och kan bli syster och moder. Kön är ömsesidigt representerande, men en fader är inte moder och en moder är inte fader. Här är biologi öde och identitet.

Det märkvärdiga med kristen tro är att jämställdheten i den givna könstillhörigheten differentieras utan att för den skull upphävas. Det är fint att vara son, fader. Det är lika fint att vara dotter, moder. Men de är inte sins emellan utbytbara. Och ännu märkvärdigare är att Gud, den Oändlige och Evige som bor i ett ljus dit ingen kan komma, går in i sin egen skapelse och delar dess villkor i tid och rum. Gud blir man "själv Herren han blir här en träl".

I Guds inträdande i tid och rum ställs mannen i sin manlighet, som avlare med sina miljontals spermier i en utlösning, helt utanför skeendet: *conceptio virginalis* ("jungfrufödelsen"). Det är i ett av Marias unika monatligt mognande *ovum* som Gud, han som är hennes skapare, bereder sig en jordisk kropp. Det svindlande är att Gud får kropp av Maria, han är av hennes kött och blod och får genom henne en släktavla, en konkret tillhörighet till Gudsfolket, liksom han genom att vara född av kvinna som alla människor blir en i mänskligheten: en medmänniska.

Den evige Sonen, född av Fadern före all tid, blir Människoson i tiden. Han blir till och växer i en kvinnas livmoder. Han föds ur hennes kropp såsom barn föds – allt annat vore doketism. Han är en jordisk son till en jordisk moder. Eftersom vi tror att Jesus Kristus är sann Gud och sann människa i en person, kan vi säga att Maria, jungfrun, är moder till Gud, Guds moder, eller för att använda det grekiska ordet *Theotokos*, som betyder Gudföderska. En sådan oerhörd heder visar Gud en människa, en kvinna. Gud kommer inte in i världen som en lära, en bok, en religion. Gud föds in i världen av en kvinna som burit honom i sin kropp under nio månader. Den som inte ser den ära som Gud visar en kvinna, kvinnan, kvinnosläktet måste vara andligt blind. Att Gud har en moder i Maria visar på Guds ödmjukhet: Gud som är så stor att himlarna inte kan rymma honom, blir så liten att han kan rymmas i en kvinnas liv.

Genom Guds människoblivande och födelse av jungfrun Maria är allt vad havandeskap och födelse heter helgat både som en skapelseordning men också som den väg Gud, Skaparen, väljer för att kunna träda in i sin skapelse på det skapades villkor. För kvinnans vidkommande är det så att just hennes möjlighet att bli moder, ta emot liv och låta det växa i sig blir det som på ett unikt sätt förbinder henne med Gud själv på ett sätt som är förmenat mannen. Gud blir i Jesus Kristus man, men Gud låter sig bäras av en kvinna i ett havandeskap och födas: Gud har en Moder, eller annorlunda uttryckt: det finns en kvinna som fött Gud, och i henne är alla kvinnor i sin möjlighet att blir moder hedrade och välsignade.

Varje kvinna skulle i sin kvinnlighet kunna ha blivit Guds moder, men Gud valde en. Den platsen är redan upptagen. Men detta att bli med barn, bära ett barn och föda ett barn är i en mening så nära en människa kan komma Gud. Och från detta är mannen utestängd men ändå delaktig genom att vara son. Såsom Maria födde Gud så har min moder fött mig. Jag är delaktig i något stort. Min Moder, Guds Moder, Modern. Gud Fadern, Gud Sonen – jag som son och fader till söner och döttrar. Det är verkligen stort!

När kyrkan talar om Gud Fader och Gud Sonen då är det således viktigt att inte glömma att tala om Guds Moder och ge henne den plats och den saligprisning som honom förtjänar. De finns en överdriven, i det närmaste kättersk eller heretisk Mariadyrkan som kan skymma både Fadern och Sonen, liksom det existerar en mariologi som tangerar en gudomlig "fyrenighet". Men det finns också ett förtigande av hennes person och verk, vilket är till stor skada för kyrkan och kvinnan i kyrkan. Guds Moder, rätt förstådd i sitt frälsningshistoriska³ och soteriologiska (dvs det som har att göra med frälsningen) sammanhang, är en värdefull "teologisk lins" när det gäller mötet mellan Gud och människa (bebådelsen), i fråga om rättfärdiggörelsen ("Se, jag är Herrens tjänarinna") och helgelsen ("Ske mig såsom du har sagt"). När Maria, Guds Moder, Gudföderskan, får sin rätta plats i kyrka och församling, då får också kvinnan i kyrkan sin rätta plats och betydelse.

Ett nytt sätt att vara en jämställd kyrka.

Det talas om nya sätt att vara kyrka. Varför inte låta det nya och förhoppningsvis vinnande konceptet vara det gamla, väl beprövade: en återupptäckt av den gode himmelske Fadern, den förlorade sonens fader, fadern med modershjärtat (för att tala med Lina Sandell), det jordiska självupplevda faderskapet enligt *trust the basic design* som "ett fönster mot himlen" och det praktiserade himmelska barnskapet som värdegrunden i livet. Då framstår det som en självklarhet att det utan mödrar inte finns några fäder, och att där det finns fäder där finns det även mödrar. Först då kan vi börja tala om jämställdhet mellan könen i

³ Maria är Guds Moder, men hon är också "Dottern" – dotter Sion, representanten för hela Israels folk och i överförd mening representanten för hela den nya mänskligheten, den nya Eva, i det att hon inte sällar sig till dem som liknelsevis ropar korsfäst, dvs de som vill dra syndafallet till sin yttersta konsekvens och döda Gud på Golgata. Maria tillhör dem som på sina egna, Gudsfolkets och mänsklighetens vägnar säger ja till Gud, lyder det Gud har sagt till skillnad från paradiset Eva. Genom Maria löses den knut upp som Eva knöt åt mänskligheten såsom Ireneus framställer relationen mellan fal och frälsning.

kyrkan om det nu är det som primärt efterfrågas. Först då kan vi på allvar börja forma den mansbild, det kristna mansideal som icke är en av synden förvrängd bild av mäns makt över och förtryck av kvinnor: den fallna skapelsens patriarkat eller någon samtida form av samtida toxiskt *machoman*-ideal. Mönstret skapelse, fall, frälsning, upprättelse, helgörelse, helgelse: vägen från *imago Dei* till *simulitudo Dei*, från Gudsavbildlighet till Gudslighet, gäller fortfarande oinskränkt - i all synnerhet mannen och hans manlighet.

Denna framställning har handlat om mannen i kyrkan och något om mannen i samhället, och indirekt något om mannen i kyrkans ämbete. Syftet har varit att peka på det som är uppenbart men som det inte talas om, uppenbarligen inte *får* talas om – en av flera företeelser i samtiden – antingen för känsliga eller s.k. ickefrågor, sådana som anses vara en gång för alla avgjorda och således för all framtid avförda ur debatten. Det finns goda skäl att tro att det inte måste förhålla sig så. Det verkliga läget i kyrka och samhälle ställer frågor och pekar på akuta problem. För kyrkans vidkommande gäller det att på allvar besinna ljus- och saltfunktionen.

Kyrkan kan inte bestämma hur det skall gå till i världen eller vilka värderingar och ideal som skall råda där. Om det någonsin varit så, är den tiden förbi. Men det betyder inte att kyrkan skall vara världens spegel och viljelöst efterapa det hon speglar. Kyrkan har just en salt- och ljusfunktion: att sprida salt för att förhindra förruttnelse, för att konservera och inte minst ge smak. Kyrkan har också ett ljusuppdrag: att kasta ljus över mörka partier och ge ljus för vägledning. Detta skall ske inte gnälligt och pekpinnemässigt utan med accepterade av alla goda ting. Om det finns något som kallas värdegrund hälsar kyrkan detta med tillfredsställelse och tar upp det bästa och erbjuder sitt *proprium* att mottagas eller förkastas. Men det viktigaste ligger inte på ordplanet utan på det synliga föredömet: kyrkans starkaste argument är inte orden utan handlingarna. När det blir synligt att kristna män och fäder, kristna sammanhang överhuvudtaget, levererar vad de säger sig tro på och sig stå för och därvid utmärker sig positivt, då väcker det nyfikenhet, vilja, lust att inte bara lyssna, respektera utan också efterlikna.

Vad som efterlyses är ett förnyat och fördjupat samtal kring de frågor och problem som uppenbarligen är aktuella i samtiden. Inte minst då det för kyrkans vidkommande gäller den ikoniska Fadersrepresentationen i präst- och biskopsämbetet och förhållandet mellan prästämbetet och uppenbarelsen av Gud såsom evig Fader och detta i det större sammanhanget om vad det överhuvudtaget innebär att vara

man, fader, son, broder, make och vari en sann manlighet består. Dessa båda frågekomplex hör intimt samman: vad är en präst, en "fader" och vad är en man, en fader. När kyrkan har bearbetat och besvarat den frågan har hon säkert något viktigt att säga världen.

Även om frågan huruvida präst- och biskopsämbetet kan ges åt kvinnor formellt är avgjord i Svenska kyrka, speglar detta avgörande icke en ekumenisk konsensus, något som den romersk-katolska kyrkans och de ortodoxa kyrkornas ställningstagande också visar. Om det emellertid finns ett avvisande av denna ordning, måste också ett förnyat och fördjupat arbete göras för att under Andens ledning nå fram till vad är som svaret på kyrkans behov och kvinnors egna kristna självförståelse, kallelse och teologiska reflexion, och detta inte som ett sekunda substitut men som en kanske ännu oupptäckt eller förbisedd Andens gåva till stor välsignelse och ökade rikedom för kyrkan och säkert också för världen utanför kyrkan. Det måste finnas plats för nya tankar och nya vägar. Detta är något som angår hela den i vid mening katolska kyrkan och hela kristenheten. Ytterst gäller det Kyrkans synliga enhet i sanning och kärlek. Liksom hennes trovärdighet inför och sändning och ärende till dem utanför.

Vad som redan nu väl föregripande kan sägas är detta: har inte den kristna kyrkan något unikt, ett *proprium*, att komma med? En harmonisk, komplementär, komplimentär helhetssyn? Vad innebär det på djupet att kristen tro talar om både *Gud Son* och *Guds Moder*? Vad innebär det att *både man och kvinna*, skapade till Guds avbild, båda fallna och levande under fallets villkor, upprättades, läktes, helades, förläts, fullkomnades i sin manlighet respektive kvinnlighet, i sitt faderskap och sitt moderskap liksom i sitt sonskap och dotterskap, dvs som man ock kvinna. Och hur detta ser ut och gestaltar sig i dagens värld och samhälle. Eller med andra ord något som är mycket mer än jämställdhet: förverkligandet av det skapelsegivna *imago Dei* till *similitudo Dei* via försoningens kors på väg mot frälsningsfulländningens *visio Dei*. Törs man därtill lägga: för att världen skall tro? Det törs och det skall man: "Se på de kristna hur de älskar varandra!" – i stället för tvärtom.

Markurells i Wadköping

Slutligen några ord om faderskap av en svensk författare: skönlitterära referenser kan vara luriga inte minst genom mer eller mindre dolda eller uppenbara ironiska subtiliteter. Man kan lätt skjuta sig i foten. Komedi, tragikomedi, ironi, kanske parodi, men det kan ändå vara värt att citera

vad själve biskopen enligt Hjalmar Bergman har att säga om faderskärleken när Hans Högvördighet harangerar värdshusvärden Markurell, som med rätt okonventionella metoder hjälpt sin son fram till en studentexamen.

Biskopen själv höll talet för den frikostige donatorn, herr H. H. Markurell. Hans högvördighet hade bott endast en kort tid i Wadköping, kände icke teckenspråket och visste ingenting om Markurells. Han nödgades följaktligen hålla sig till allmänna idéer och ordalag; han talade om faderskärlekens betydelse för samhället. Liksom urbilden för varje sann faderskärlek blev mänsklighetens frälsning, så är ock varje jordisk faders sanna kärlek till sina barn en levande, livgivande och helgad kraft som länder det kristna samhället till andlig uppbyggelse och materiell nytta. Därför må man sätta faderskärleken högst av all jordisk kärlek, ty den är i själva verket kärlek till samhället, till mänskligheten. Och sådant trädet är, sådana äro ock dess frukter.

(Markurells i Wadköping, Bonniers, 1919, sid. 296 f.)

© Folke T. Olofsson & Kyrklig dokumentation, 2023